

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ БАГАТОРІВНЕВОЇ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ

*О.В. Ареф'єва, д.е.н., проф.,
Європейський університет фінансів, менеджменту і бізнесу*

В поточний момент ще відбувається формування основних складових частин та засад ринкової економіки, оволодіння новими формами і методами регулювання господарських зв'язків.

Але країна та економіка, незважаючи на кількість створених управлінських структур та заходів на всіх рівнях, правильно обраних базових елементів ринкового господарства, ще знаходиться у кризовому стані, вихід з якого поки що не знайдено. Механізм дії об'єктивних законів, спираючись на недосконале концептуальне, організаційне, методологічне забезпечення, стає потворним, не працює з повною силою у необхідному напрямку та не приводить до прогнозованих результатів. Проте немає суттєвих позитивних змін в жодній з сфер соціально-економічного розвитку на різних рівнях держави, галузі, товаровиробника та особистості. Тому необхідне формування багаторівневої фінансової стратегії.

Фінанси являють собою єдину інституціональну структуру суспільства і мають призначення, яке полягає у забезпеченні потреб юридичних, фізичних осіб і держави фінансовими ресурсами. Тому, для гармонійного розвитку економіки в цілому, необхідна розробка багаторівневої фінансової стратегії фінансової системи як єдиного цілого, так і окремих фінансових стратегій її ланок. Її побудова має ґрунтуватися на декомпозиції цілей. Але це призведе до складності формування та узгодження інтересів окремих ланок.

Однак досягти економічного розвитку без формування збалансованої багаторівневої фінансової стратегії буде неможливо.

На думку автора, фінансова стратегія взагалі – це основа для вибору альтернативи, що зумовлює природу і напрям організації фінансових відносин.

Фінансова стратегія узгоджується із загальною стратегією економічного розвитку системи, тобто країни. Вона розглядається як фактор забезпечення нормального, безпечного її функціонування в майбутньому. Але загальні стратегічні цілі часто суперечать фінансовим. Це пояснюється тим, що вони базуються на різних, несумісних передумовах. Так, загальна стратегія базується на врахуванні можливостей зміцнення конкретної, залежно від рівня системи, позиції і пов'язана часто з ринком конкретних товарів і послуг. Фінансова ж стратегія базується на русі капіталів.

А для них є різними:

- тенденції розвитку ринків;
- чинники, які обумовлюють формування складових;
- механізми дії;
- підходи до формування цінової політики тощо.

Розуміння такої сутнісної частини є головним і визначальним при усвідомленні, що загальна стратегія часто не може бути підтримана відповідним

фінансовим забезпеченням. І це ще одна причина розробки багаторівневої фінансової стратегії.

З методологічної точки зору принциповим є визначення теоретичного аспекту фінансової стратегії як поняття, яке базується на економічних категоріях: “інтереси”, “відносини”, “економічна безпека”, “зв’язки”, “протиріччя”. В такому разі, фінансову стратегію слід розглядати, з одного боку, як прояви протиріч що виникають в процесі реалізації відносин, а, з іншого – як об’єктивну необхідність підтримки безпеки і інтересів суб’єктів господарювання.

Проте фінансова система має силу лише через зв’язки елементів ланок. А зв’язки і взаємозв’язані відносини базуються на інтересах. І коли інтереси не підтримані фінансовою складовою, зв’язки руйнуються.

Зупинимось на стані складових фінансової системи як підґрунтя розробки багаторівневої фінансової стратегії. Останнім часом були спроби наздогнати дійсність і зробити фінансову систему відповідною тому стану економіки і рівню ринкових перетворень, які існують в даний момент. У зв’язку з таким підходом до забезпечення потреби в фінансовій послугі, відбуваються спалахи розвитку то одних, то інших її ланок, а сформована таким чином фінансова система не є збалансованою і життєздатною.

Стан основних складових:

1. Фондовий ринок. У 1993-1995 рр. великими темпами він почав розвиватись, були інструменти, на яких можна було заробляти, з’явилися інвестиційні компанії, інвестиційні фонди тощо. Але потім – затишшя. Злам у динаміці фондового ринку стався в другій половині 1999 р. (обсяг торгів на організованому ринку становив у 1996 р. 48,185 млн. грн.; у 1997 р. – 761,952 млн. грн.; у 1998 р. – 522,92 млн. грн.; у 1999 р. – 1545,44 млн. грн.). Але фондовий ринок не виконує інвестиційної функції.
2. Банківська система розвивається недостатніми темпами. Банківський капітал України складає 4,9 % ВВП, в той час, як у країнах Центральної та Східної Європи – 40 % ВВП. Відсутня відповідність між наявним потенціалом фінансово-кредитних установ та потенціалом підприємств по регіонах.
3. Фінанси підприємств. Фінансове становище підприємств – не стійке, про це свідчать цифри (таблиця). Значні обсяги кредиторської заборгованості, яка перевищує дебіторську у 2,8-1,4 рази; низький рівень рентабельності; бартер по промисловості складає близько 10 % обороту.
4. Індивідуальні доходи.

Згідно з даними Державного комітету статистики, 27 % населення держави або приблизно 13,3 млн. людей знаходяться за межею бідності.

Таблиця

**Основні показники фінансово-господарської діяльності
станом на 01.01.01, млн. грн.**

Назва галузі	Рентабельність продаж	Коефіцієнт платоспроможності	Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість
Машинобудування	10,8	1,61	3653	7083
Металургійний комплекс	18,2	0,99	8493	14052

Хімічна промисловість	17,0	0,76	1138	3207
Легка промисловість	- 0,1	0,8	150	484
Меблева та деревобробна промисловість	- 0,5	0,74	16	83

Зберігається тенденція зміщення населення у низько-доходні групи. У 2000 р. реальні доходи збільшилися на 6,3 % і середньомісячний дохід становив 146 грн. проти 103,3 грн. у 1999 р.

Реальна заробітна плата за цей же період знизилася на 1,9 %.

Основна причина такої ситуації полягає у великому розмірі індексу споживчих цін, який становив у 2000 р. 25,8 %.

Однак слід відмітити, що створено належні умови для споживання в кредитній системі ресурсів:

- підприємництвом вже охоплено 35 % зайнятого населення, а відповідно до програми “Україна-2010” передбачається, що ця цифра становитиме не менше 50 %;
- у діючих підприємств нема обігових коштів;
- знос ОВФ складає 70-85 %, тобто в найближчий час вони мають оновлюватись;
- створено в Україні близько 40 тис. ВАТ і ЗАТ, ними вироблено 78,6 % загального обсягу продукції промисловості. Зареєстровано 15 млн. акціонерів. У промисловості акціоновано 5257 підприємств, або 50,2 %, які володіють 52,6 % загального обсягу основних фондів. На початок 2000 р. загальний обсяг емісій акцій становив 31,3 млрд. грн., у тому числі в 1997 р. – 9,97 млрд. грн., у 1998 р. – 12,24 млрд. грн., у 1999 р. – 7,157 млрд. грн.

Але є умова – економічна рентабельність підприємств повинна бути більшою, ніж ставка відсотків по кредитах – щоб його брали.

Існуючий дисбаланс можна ліквідувати лише на підставі формування багаторівневої фінансової стратегії.

Багаторівнева фінансова стратегія повинна базуватись на положеннях:

1. Місія фінансової системи держави визначається вимогами стану ринкових перетворень.
2. Наявність єдиної мети, яка інтегрує діяльність її підсистем.
3. Цілі фінансової стратегії визначити важче, ніж загальноекономічні орієнтири.
4. Згідно з законом пропорційності розвитку між елементами фінансової системи, незалежно від її розміру, існують пропорції, які необхідно підтримувати та оптимізувати. Засоби розв’язання першої лежать в площині тактики, а другої – у площині рішень стратегії.
5. Поділ фінансів на стратегічні і тактичні. Стратегічні фінанси сприяють зростанню системи. Відмінність стратегічних і тактичних фінансів полягає в цілях, джерелах, критеріях спрямування, показниках оцінки результатів вкладення коштів.
6. Важливими характеристиками стратегічних фінансів є гнучкість і адаптивність. Саме вони дозволяють швидко реагувати на зміни, які відбуваються, коригувати стратегію, використовувати ефективні методи фінансування ланок, вилучати з обігу дорогі джерела фінансування.

7. Втім, під час розробки фінансової стратегії встановлюються мета, часові межі, а також рекомендації щодо характеру дій, які передбачаються, відповідно до яких з'ясується можливість досягнення мети.
8. Головною рисою фінансової стратегії зростання і критерієм успіху є не співставлення здобутих доходів та витрат, а розмір капіталу, який обслуговує роботи та сферу діяльності, яка контролюється і забезпечує накопичення.

Багаторівнева фінансова стратегія має базуватись на принципах цілісності й керованості.

Методологічною передумовою вирішення синтетичних проблем є:

- визначення стратегії інтеграції рівнів фінансової системи;
- розробка напрямків реструктуризації банківської системи;
- залучення організаційних механізмів кредитно-фінансової діяльності, яка сприяє розвитку підприємств;
- ліквідація відриву грошово-фінансової системи від матеріально-речовинних процесів виробництва.

Це потребує вирішення завдань:

- здійснення державного регулювання фінансової політики;
- активізації заощаджувального бізнесу;
- реалізації розв'язання протиріч між фінансовим сектором і підприємствами;
- розвитку небанківських фінансових інститутів тощо.

Основною умовою формування багаторівневої фінансової стратегії є системне вдосконалення напрямків розвитку фінансової системи та управління складовими, що дасть можливість досягти бажаних результатів, бо в такому разі вони будуть підпорядковані політиці перетворень всього економічного комплексу.

Формування багаторівневої фінансової стратегії, яка б охопила всі ланки фінансової системи, необхідно побудувати на підставі моделі стратегічного розвитку національної економіки (рисунок).

Модель являє собою поєднання трьох динамічних конструкцій, кожна з яких складається з багатьох елементів. Кожний такий елемент має власні механізми реалізації: чинники, що впливають на їх сутність та зміну; умови розвитку; принципи і закономірності існування. При цьому необхідно усвідомлювати, що кожний елемент – це діючі процеси, які мають бути цілеспрямованими, змінюватися за станом. Частина цих процесів розвивається по спіралі, а інші – в прямолінійній поступально-послідовній трансформації.

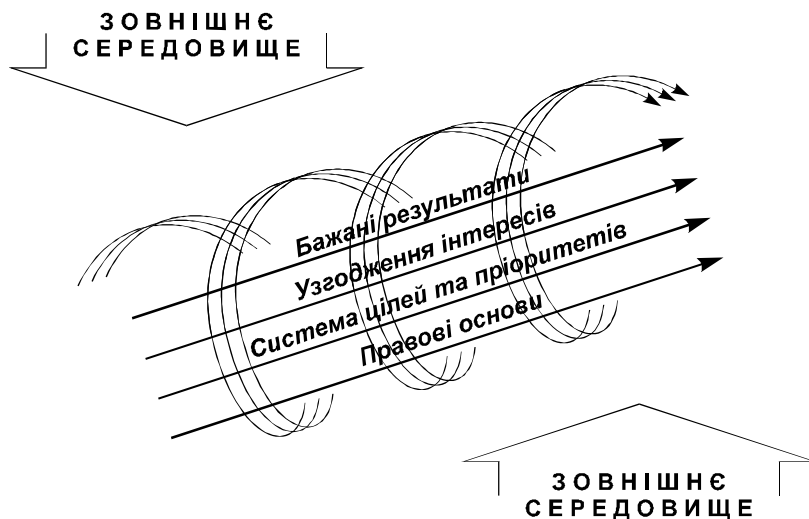

Рис. Модель стратегічного розвитку економіки

Першим кроком у процесі конструювання моделі є визначення її основних складових. До концептуальних засад, що характеризуються поступальним розвитком, належать: бажані результати, система цілей та пріоритетів, узгодження інтересів. Не слід розуміти, що прийняття рішень з цих концептуальних засад не має спіралеподібної форми та що це – вторинна риса. Головне, що їх присутність обов'язкова, і вони повинні постійно уточнюватись, удосконалюватись.

З іншого боку, засади, які утворюють фінансову складову механізму ринкових відносин, розвиваються за спіраллю. До таких належать: стабілізація фінансово-кредитних відносин, розвиток банківської системи, формування фондового ринку, управління та обмеження монополії виробника й створення конкурентного середовища, правове регулювання тощо. Ці засади можуть мати місце або ні, вимагати більшого чи меншого регулювання та правового забезпечення, удосконалення механізмів дії, мати обмеження.

Тож, власне, формування багаторівневої фінансової стратегії через їх поєднання є одним з найбільших резервів розвитку економіки. Правильно визначені та сформульовані елементи виступають підставою для визначення комплексу механізмів, які відповідатимуть сутності цих елементів, і реалізовуватимуть процеси, що передбачаються, у потрібних напрямках.